

РОЗДІЛ 5. РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ЕКОНОМІКИ ПІВДЕННО-ЗАХІДНИХ РАЙОНІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

PRECONDITIONS FOR THE FORMATION OF MECHANISMS FOR DIVERSIFYING THE ECONOMY OF THE SOUTHWESTERN DISTRICTS OF THE ODESSA REGION

УДК 332.1

<https://doi.org/10.32843/bses.55-24>

Грамадік Г.П.

здобувач відділу міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

Радулов Д.Д.

к.е.н., директор Департаменту економічної політики та стратегічного планування

Gramatik Anna

Institute of Market Problems and Economic-Ecological Researches of National Academy of Sciences of Ukraine

Radulov Dmytro

Department of Economic Policy and Strategic Planning

У статті узагальнено аспекти формування механізмів диверсифікації економіки південно-західних районів Одеської області. Розглянуто теоретико-концептуальні засади щодо прискорення темпів соціально-економічного розвитку півдня Одеської області та підвищення конкурентоспроможності сільських периферійних громад її південно-західної частини шляхом диверсифікації місцевої економіки, впровадження нових підходів у сільськогосподарську діяльність, підвищення туристичної привабливості та раціонального використання природних ресурсів, збереження природної та культурної спадщини Українського Причорномор'я. Представлено основні проекти, які відповідають пріоритетним напрямкам трансформації системи господарювання районів і мають бути реалізовані або вже почали реалізовуватись за цими програмними напрямами. Підкреслено необхідність подальшого дослідження економічних параметрів розвитку з урахуванням появи нових чинників впливу у змінюваних умовах навколишнього середовища, процеси якого перебувають у стані постійного руху й турбулентності.

Ключові слова: диверсифікація економіки, Причорноморський регіон, сталий розвиток, конкурентоспроможність, економічний потенціал, кластер, кластерний ефект.

В статье обобщены аспекты формирования механизмов диверсификации экономики

юго-западных районов Одесской области. Рассмотрены теоретико-концептуальные основы касательно ускорения темпов социально-экономического развития юга Одесской области и повышения конкурентоспособности сельских периферийных общин ее юго-западной части путем диверсификации местной экономики, внедрения новых подходов в сельскохозяйственную деятельность, повышения туристической привлекательности и рационального использования природных ресурсов, сохранения природного и культурного наследия Украинского Причерноморья. Представлены основные проекты, которые соответствуют приоритетным направлениям трансформации системы хозяйствования районов и должны быть реализованы или уже начали реализовываться по этим программным направлениям. Подчеркнута необходимость дальнейшего исследования экономических параметров развития с учетом появления новых факторов влияния в меняющихся условиях окружающей среды, процессы которой находятся в состоянии постоянного движения и турбулентности.

Ключевые слова: диверсификация экономики, Причерноморский регион, устойчивое развитие, конкурентоспособность, экономический потенциал, кластер, кластерный эффект.

The scientific article summarizes aspects of the formation of mechanisms for diversification of the economy of the south-western regions of Odessa region. Theoretical and conceptual principles for accelerating the pace of socio-economic development of the south of Odessa region and increasing the competitiveness of rural peripheral communities in its south-western part by diversifying the local economy, introducing new approaches to agricultural activities, improving tourist attractiveness and sustainable use of natural resources and cultural heritage of Black Sea region. The article considers the formation of the conceptual foundations of sustainable development. The interpretation of the essence of sustainable development of the territory is given. Strategic directions of diversification of the economy of the south-western districts of Odessa region are formulated in accordance with the existing preconditions and possibilities of effective restructuring, taking into account the requirement to change the specialization in accordance with climate transformations. The article presents the main projects that correspond to the priority areas of transformation of the district management system and should be implemented or have already begun to be implemented in these program areas. The model of innovative development of rural areas, which is based on the combination of economic, social, environmental and other interests to strengthen economic potential and achieve higher rates of sustainable development of the region. The formation of a cluster model of production organization is considered, which contributes to the solution of a number of economic problems of the region, diversification of production of products and services, increase of their competitiveness. It is important to form a model of efficient and environmentally acceptable nature management in the steppe zone, as well as the search and use of domestic competitive advantages, attracting investment, budget funds, and international technical assistance. The need for further research of economic parameters of development taking into account the emergence of new factors of influence in changing environmental conditions, the processes of which are in a state of constant motion and turbulence, is emphasized.

Key words: economic diversification, Black Sea region, sustainable development, competitiveness, economic potential, cluster, cluster effect.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання більшість регіонів України має значні труднощі, пов'язані із забезпеченням і підтримкою темпів соціально-економічного розвитку території. Брак стратегічних інвестиційних проектів щодо

розвитку території обумовлює необхідність розроблення та реалізації нових підходів до регіонального розвитку. Динамічний і збалансований розвиток економіки будь-якого регіону в умовах економічної стабілізації тісно пов'язаний з питаннями розвитку й

розміщення продуктивних сил, тому важливими та актуальними стають питання збалансованого розвитку регіонів та країни загалом.

У статті розглянуто питання соціально-економічного розвитку регіонів Українського Причорномор'я з позицій ефективного використання конкурентних переваг і можливостей цієї території з огляду на її економічні, геополітичні, транзитні та інші особливості. Запропоновано заходи формування політики підвищення добробуту в регіоні на основі заходів підтримки й механізмів, які спрямовані на інвестиційно-інноваційний розвиток регіонального промислового, транспортного, сільськогосподарського, рекреаційного комплексів, підвищення рівня капіталізації та ефективності використання транскордонного потенціалу економіки Українського Причорномор'я.

Стаття виконувалась у рамках НДР «Розробка економіко-екологічного механізму реалізації Модельної цільової програми диверсифікації господарської діяльності периферійних районів півдня Одеської області з урахуванням зміни клімату» за ініціативи Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації за участю Центру регіональних досліджень та Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам вивчення стратегії розвитку країни присвячені дослідження таких сучасних учених, як А.Г. Гранберг, Н.Л. Добрецов, А.І. Колесникова, А.М. Лавров, Б.М. Штульберг, Л.І. Якобсон. Останніми роками розвитку Українського Причорномор'я було присвячено досить велику кількість публікацій таких учених, як Б.В. Буркинський, В.І. Захарченко, О.І. Лайко, В.М. Осипов, І.В. Студенніков. У роботах цих авторів відображено основні методологічні аспекти побудови економічної політики розвитку регіонів, а також виділено послідовність побудови взаємодії різних елементів таких великих соціально-економічних систем, як регіони країни.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення аспектів формування механізмів диверсифікації економіки південно-західних районів Одеської області; поглиблення теоретико-концептуальних засад щодо прискорення темпів соціально-економічного розвитку півдня Одеської області та підвищення конкурентоспроможності сільських периферійних громад її південно-західної частини шляхом диверсифікації місцевої економіки, впровадження нових підходів у сільськогосподарську діяльність, підвищення туристичної привабливості та раціонального використання природних ресурсів, збереження природної та культурної спадщини.

Головним завданням дослідження є всебічне відображення проблем розвитку господарського комплексу Українського Причорномор'я та надання системного бачення щодо можливостей активізації соціально-економічного розвитку регі-

ону на основі використання внутрішніх ресурсів та реалізації передумов для розкриття значущого потенціалу території загалом та з конкретизацією прикладних рекомендацій і механізмів в розрізі стратегічно значущих видів економічної діяльності та сфер господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сталий розвиток регіону – це розвиток, що задовольняє потреби сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Концепцію сталого розвитку можна інтерпретувати по-різному, але фактично це підхід, який функціонує для збалансування різних конкурентних потреб, а саме екологічних, соціальних та економічних. Слід зазначити особливу важливість проблем сталого розвитку на базовому рівні місцевого самоврядування в сучасних умовах господарювання, що зумовлюється недостатністю ресурсного забезпечення. Потрібне формування нової парадигми регіонального розвитку, яка має бути комплексно пов'язана з регіональною політикою, що враховує минулий досвід і відповідає сучасним реаліям [1].

Одними з найбільш вразливих в Одеській області є території трьох степових районів півдня області, а саме Саратський, Арцизький, Тарутинський. Їх вразливість обумовлена географічним розташуванням та природно-кліматичними умовами. Головними природними особливостями цієї території є сухо-степові ландшафти, відсутність великих водних об'єктів та річкових систем, а також запасів прісної води.

Стратегічні напрями диверсифікації економіки південно-західних районів Одеської області формуються відповідно до наявних передумов і можливостей здійснення ефективної перебудови з урахуванням вимоги щодо зміни спеціалізації відповідно до кліматичних трансформацій. Так, основними секторами економіки, які є значущими для цих районів (забезпечують більше 90% валового продукту, створюваного на території, що досліджується) і такими, в рамках яких можливі суттєві та ефективні диверсифікаційні зміни на основі використання конкурентних переваг, є такі:

- сільське господарство, рибальство, лісництво, полювання;
- промислове виробництво (зокрема, переробка продуктів сільськогосподарства та вторинної сировини);
- діяльність у сфері розвитку інфраструктури, транспорту, провадження торгівлі;
- рекреаційна та туристична діяльність;
- діяльність у сфері інформаційних технологій та освіти.

Основними проєктами, які відповідають зазначеним пріоритетним напрямкам трансформації системи господарювання районів в умовах зміни клімату й мають бути реалізовані або вже почали реалізовуватись за цими програмними напрямами, є такі [2]:

1. Створення природно-етнографічного парку «Тарутинський степ» з туристичною інфраструктурою. Ідея створення природно-етнографічного парку полягає у збереженні, відновленні цінних степових ділянок та раціональному використанні природних ресурсів та історико-культурної спадщини Тарутинського степу в інтересах сталого розвитку місцевих громад півдня Одеської області.

Природно-етнографічний парк «Тарутинський степ» розташований на території Веселодолинської сільської ради Тарутинського району Одеської області й включає два основних компоненти:

- природний (ландшафтний заказник місцевого значення);
- етно-туристичний (центр етнографічного, сільського зеленого туризму й сімейного відпочинку «Фрумушика-Нова»).

Головною метою створення парку є популяризація ідеї збереження степових екосистем і розумного використання їх ресурсів, надання відвідувачам можливості спілкування з природою, ознайомлення з історичною та багатонаціональною культурою Бессарабії, створення сприятливих умов для відновлення унікальної екосистеми Тарутинського степу за всього його різноманіття.

Загальна площа ландшафтного заказника складає 5 200 га. Парк розташований на території колишнього військового полігону і з часу його створення у 1946 році жодного разу не розорювався, а деякі ділянки цілинного степу не оброблялися протягом сотень років. Саме це дало змогу зберегти природні багатства степу, його флору і фауну.

Створення природно-етнографічного парку «Тарутинський степ» покликане підвищити туристичну привабливість півдня Одеської області та підвищити рівень життя місцевого населення шляхом створення додаткових джерел прибутку і нових робочих місць.

2. Формування й функціонування кластеру «Фрумушика-Нова» [3]. Цей проєкт бере свій початок ще у 2006 році, коли почалося його будівництво на місці молдовських сіл Фрумушика-Нова і Рошия, виселених навесні 1946 року у зв'язку з утворенням військового полігону. Фрумушика-Нова розташовується на території Веселодолинської сільської ради Тарутинського району Одеської області.

Нині отримують розвиток такі структурні підрозділи, які входять до складу кластеру:

- комплекс «Вівчарство»;
- кооператив «Лаванда»;
- виноградно-виробниче об'єднання;
- кооперація «Рекреація і туризм».

Метою проєкту з вирощування вівець каракульської породи було відродження вівчарства як засобу вирішення економічних та соціальних проблем зайнятості населення в сільській місцевості; забезпечення населення екологічно чистими продуктами тваринництва; вирішення завдань продовольчої програми в умовах світової продовольчої

кризи. Головними завданнями проєкту є організація вівчарського комплексу європейського рівня, тобто створення замкнутого циклу виробництва продукції за принципом кластеру; збільшення ефективності використання пасовищних земель, земель запасу: збільшення поголів'я та нарощування чисельності вівець каракульської породи; популяризація ідеї повернення до екологічно чистої продукції тваринництва серед широких верств населення.

Через зміну клімату з'явилась можливість вирощування рослин лаванди, шавлії, жасмину, базилику, анісу тощо. Планується створення науково-дослідного центру, до складу якого увійдуть представники провідних вищих навчальних закладів Одеси. Окремо розвиватимуться нові види промислової та сільськогосподарської діяльності. Наприклад, на місці вирощування лаванди буде організована її переробка, а в період цвітіння – екскурсії на лавандові поля.

Виноградарство та виноробство тісно пов'язані між собою. Динамічний розвиток виноробства зараз стає неможливим без удосконалення виноградарства. Виноробство розглядається як ефективна форма організації винного туризму. Винний туризм є відображенням загальносвітового тренду розвитку культурного туризму, зокрема таких його проявів, як винний та гастрономічний туризм. Одеська область – це український лідер з вирощування винограду, що володіє значним потенціалом розвитку винного туризму. Цьому сприяють еколого-кліматичні умови регіону. На цій території розташовується багато підприємств і фермерських господарств, які вирощують виноград і виробляють вино, тому існує ціла низка передумов для формування спеціалізованих винних кластерів, зокрема природно-кліматичні, що сприяють вирощуванню в цій місцевості виноградників; культурно-пізнавальні, тобто музеї виноробства, льохи, приватні колекції. У зв'язку з цим дослідження процесів кластеризації виноградно-виробничої галузі регіону задля розвитку винного туризму стає дуже актуальним. Винні тури формують нову пропозицію на ринку послуг регіону і стають генератором синергетичного ефекту функціонування кластеру.

Південні райони Одеської області укріплюють свої позиції щодо виноградарства та виноробства з наукової, технічної, технологічної та організаційної точок зору, зокрема, шляхом створення профільних асоціацій для захисту, впровадження й супроводу географічних найменувань, тому навесні 2019 року була зареєстрована Асоціація виноградарів і виробників вина під назвою «Тарутине-теруар».

Теруарний продукт – це продукт, виготовлений із сировини певної місцевості в контрольованих умовах зі своєю специфікою та унікальними якостями й характеристиками.

Сутність проєкту полягає в тому, щоби за підтримки європартнерів закріпити за виробниками вин Тарутинського регіону географічне зазначення.

Мета асоціації полягає в тому, щоби підвищити якість вироблених вин в Тарутинському районі, а також вивести місцеву винну продукцію на європейський і світовий ринки.

Проведені численні дослідження свідчать про те, що Одеський регіон володіє природно-кліматичними, соціально-економічними, культурно-історичними туристськими ресурсами. На їх основі можна створити унікальну туристську індустрію, що відповідає сучасним вимогам, сформувати конкурентоспроможні туристські продукти та успішно розвивати внутрішній туризм, тому важливими є створення нових туристичних послуг і маршрутів, залучення більшої кількості туристів задля відвідування об'єктів етнографічного туризму, територій заповідних зон та диких куточків природи, об'єктів рекреації та зеленого туризму.

Модель інноваційного розвитку сільських територій південно-західних районів Одеської області базується на основі:

- об'єднання економічних, соціальних, екологічних та інших інтересів для зміцнення економічного потенціалу й досягнення більш високих показників сталого розвитку регіону;

- представництва й захисту законних прав та інтересів, створення правових, організаційних, економічних, технічних умов для стабільного розвитку південно-західних районів Одеської області;

- створення полюсів і точок економічного зростання на основі стратегічних пріоритетів та інвестиційної привабливості;

- впровадження принципів сталого розвитку територій і громад південних областей України;

- формування моделі ефективного та екологічно прийняттого природокористування у степовій зоні; пошуку та використання внутрішніх конкурентних переваг, залучення інвестицій, бюджетних коштів, міжнародної технічної допомоги;

- сприяння розвитку підприємницьких структур і створення нових інноваційних утворень на проєктній території;

- створення умов для збільшення частки індивідуальної підприємницької діяльності;

- пошуку нових робочих місць та джерел доходів за рахунок розвитку туризму, природно-заповідної справи, ремесел та виробництва органічної продукції.

Кластерна модель організації виробництва та просування на ринку товарів і послуг сприяє вирішенню низки економічних проблем регіону, диверсифікації виробництва продукції та послуг, підвищенню їх конкурентоспроможності.

Важливими складовими частинами економічної системи регіону є успішне функціонування територіально-рекреаційної системи та формування на

її основі рекреаційно-туристичного кластеру, що дає змогу ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину й значно посилити вплив сфери рекреації і туризму на економічний розвиток регіону.

Для того щоб оцінити синергетичний ефект функціонування кластеру, необхідно розрахувати інтегральний кластерний ефект у розрізі визначених у роботі кластерних ефектів (економічного, екологічного, соціального ефектів та ефекту вражень), а також у розрізі галузей кластеру (аграрної, екологічної та рекреаційної).

Оцінки визначаються на базі експертних оцінок. Експертами є учасники кластеру, а саме власники підприємств, науковці, представники влади.

Методичний підхід до оцінювання інтегрального кластерного ефекту, що пропонується, складається з таких етапів:

1. Проведення експертної оцінки. Експерти оцінюють вагомість кожного з визначених ефектів для кожної галузі кластеру за шкалою від 1 до 10 балів. Результати заносять у таблицю (табл. 1).

Таблиця 1
Експертна оцінка вагомості кластерних ефектів

Галузі кластеру \ Ефекти	Економічний	Екологічний	Соціальний	Ефект вражень
Аграрна	*1	*	*	*
Екологічна	*	*	*	*
Рекреаційна	*	*	*	*

¹ експертні оцінки: мінімум – 1, максимум – 10

Експерти також визначають кластерні ефекти для кожної з галузей агро-еколого-рекреаційного кластеру за шкалою від 0 до 10 балів, результати заносять у таблицю (табл. 2).

2. На основі експертних оцінок визначається середнє значення за кожним з оцінюваних параметрів як середнє арифметичне.

3. Нормування показників. Нормування значень вагомості кластерних ефектів α_{ij} здійснюється за формулою (1):

$$\alpha_{ij} = f_{ij} / \sum_{i=1}^n f_{ij}, \quad (1)$$

де f_{ij} – оцінка вагомості i -х кластерних ефектів за j -ю галуззю кластеру, отримана експертним методом; $i = 1 \dots n$, де n – кількість кластерних ефектів; j – галузі кластеру.

Нормування експертної оцінки i -го кластерного ефекту для j -ї галузі кластеру q_{ij} розраховується за формулою (2):

$$q_{ij} = P_{ij} / P_{10}, \quad (2)$$

де P_{ij} – оцінка i -го кластерного ефекту для j -ї галузі кластеру, отримана експертним методом; P_{10} – максимальна (еталонна) величина кластерних ефектів для галузей кластеру.

4. Розрахунок кластерного ефекту для кожної з галузей кластеру за формулою (3):

$$I_j = \sum_{i=1}^n q_{ij} * a_{ij}, \quad (3)$$

де q_{ij} – нормована експертна оцінка i -го кластерного ефекту для j -ї галузі кластеру; a_{ij} – нормоване значення вагомості i -го кластерного ефекту для j -ї галузі кластеру; j – галузі кластеру.

5. Розрахунок інтегрального кластерного ефекту за формулою (4):

$$I = \sum_{j=1}^n I_j. \quad (4)$$

Інтегральний кластерний ефект для агро-еколого-туристичного кластеру «Фрумушика-Нова» було здійснено на основі експертних оцінок учасників кластеру та за вищенаведеним методичним підходом. Результати розрахунків наведено в табл. 3.

Таблиця 2

Експертна оцінка кластерних ефектів для кожної з галузей агро-еколого-рекреаційного кластеру (оцінка: мінімум – 0, максимум – 10)

Галузі кластеру \ Ефекти	Економічний	Екологічний	Соціальний	Ефект вражень
Аграрна	*1	*	*	*
Екологічна	*	*	*	*
Рекреаційна	*	*	*	*

* експертні оцінки: мінімум – 0, максимум – 10

Таблиця 3

Розрахунок кластерного ефекту агро-еколого-рекреаційного кластеру «Фрумушика-Нова»

Галузі кластеру \ Ефекти	Економічний	Екологічний	Соціальний	Ефект вражень	Σ
Аграрна	0,23	0,11	0,12	0,02	0,48
Екологічна	0,09	0,28	0,13	0,12	0,62
Рекреаційна	0,15	0,13	0,23	0,23	0,74
Інтегральний кластерний ефект	0,47	0,52	0,48	0,37	1,84

Джерело: розраховано автором

Отже, розрахунки показали, що інтегральний кластерний ефект для агро-еколого-рекреацій-

ного кластеру «Фрумушика-Нова» становить 1,84. Перевищення цього показника одиниці свідчить про наявність синергетичного ефекту від функціонування кластеру. Аналіз у розрізі окремих галузей кластеру виявив, що найвищий інтегральний кластерний ефект отримано за рекреаційною галуззю, а в розрізі кластерних ефектів виявлено, що екологічний ефект є найбільшим.

3) Розроблення експериментальної платформи з переробки вторинної сировини виноробства. Інтеграція України у світовий економічний простір супроводжується жорсткою конкуренцією на ринку вина, що обумовлює необхідність підвищення якості виноробної продукції та зниження її собівартості.

Істотним резервом зниження собівартості вина є підвищення врожайності винограду й ефективне його використання шляхом впровадження безвідходних технологій, що розглядається як стратегічний напрям раціонального використання обмежених природних ресурсів та охорони навколишнього середовища. Під час переробки винограду на виноматеріали утворюються 15–20% вторинної сировини, раціональна переробка якої дає можливість отримувати продукти, які мають значну цінність для низки галузей народного господарства. Такими є етиловий спирт, винна кислота, енотанін, виноградна олія, біоконцентрати вітамінів групи В, вітамін D, корми, абразивні матеріали тощо.

Нині в Україні немає великих спеціалізованих підприємств з переробки вторинної сировини виноробства, тому задля вирішення наявних проблем, пов'язаних з переробкою вторинної сировини виноробства, необхідно об'єднати виноробні підприємства на основі кластерної ідеології. Передумовами формування кластеру з переробки вторинної сировини виноробства є значні обсяги вторинної сировини виноробства; незначні масштаби вітчизняних підприємств з його переробки; необхідність вирішення проблеми імпортозаміщення низки продуктів переробки винограду; висока рентабельність виробництва.

Програмою проєкту передбачена низка науково-освітньо-організаційних заходів із залучення широкої аудиторії до вирішення проблеми комплексної переробки вторинної сировини виноробства.

Задля створення спеціалізованих підприємств в Україні, що здійснюють переробку вторинної сировини виноробства, необхідно об'єднати потенціал наукових закладів, виноробних підприємств, державних, суспільних структур на основі кластерної ідеології, яка дасть змогу отримати додатковий прибуток від реалізації виробничих продуктів.

В рамках проєкту планується реалізація п'яти етапів.

1. Створення сприятливого інституційного середовища для функціонування кластеру з переробки вторинної сировини виноробства, яке буде складатися з інститутів державної регуляторної

політики, інфраструктурних інститутів, інститутів соціального капіталу.

2. Законодавчі та програмні ініціативи зі створення сприятливих умов для функціонування кластеру з переробки вторинної сировини виноробства і збалансованого співробітництва між зацікавленими сторонами, а саме виробниками вина (власниками вторинної сировини виноробства), виробниками інноваційної продукції зі вторинної сировини виноробства, споживачами інноваційної продукції зі вторинної сировини виноробства.

3. Концепція та організаційно-економічний механізм технологічної платформи для інноваційного кластеру з переробки вторинної сировини виноробства.

4. Створення об'єктів інфраструктури, науково-дослідних лабораторій.

5. Обмін досвідом між учасниками проекту.

Головним завданням міжнародно-регіонального співробітництва України є формування сучасної моделі відкритої економіки з акцентом на виробництві продукції з високою часткою в ціні доданої вартості, налагодженні із сусідніми країнами науково-технологічного співробітництва, перш за все завдяки встановленню з ними широких виробничо-коопераційних зв'язків.

Висновки з проведеного дослідження.

Рівень соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх факторів, які спричиняють безпосередній вплив на його якісні та кількісні параметри. Отже, для забезпечення розширеного відтворення й досягнення ефекту економічного зростання Українського Причорномор'я потрібно переглянути стратегічні інтереси подальшого економічного розвитку регіону, скласти відповідні програми покращення соціально-економічного стану за рахунок вдосконалення інституціонального забезпечення.

Потреба у диверсифікації господарської діяльності південно-західних районів Одеської області викликана передумовами соціально-економічного характеру, інтенсивним зростанням безробіття у сільській місцевості та зосередженням значної частини економічно активного населення в особистих селянських господарствах. Кластерна модель організації виробництва та просування на ринку товарів і послуг сприятиме вирішенню

низки економічних проблем регіону, диверсифікації виробництва продукції та послуг, підвищенню їх конкурентоспроможності.

Диверсифікація господарської діяльності дасть змогу мінімізувати ризики від непередбачених тенденцій на ринку та несприятливих явищ погоднокліматичного характеру, сприятиме оптимізації галузевої структури та нівелюванню сезонності сільськогосподарського виробництва. Це не лише гарантує регулярність отримання доходів та підвищення прибутковості діяльності товаровиробників, але й сприятиме реалізації загальнодержавних пріоритетів із забезпечення продовольчої безпеки країни, підвищення зайнятості населення та вирішення соціальних і матеріальних потреб сільського населення Українського Причорномор'я та країни загалом.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буркинський Б.В. та ін. Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я: виклики і можливості : монографія. Одеса : НАН України, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень ; ІПРЕЕД НАНУ, 2016. 808 с.
2. Osipov V., Gramatik A., Palariev A. Clustering in the context of inclusive development of regions. РЕГІОН-2019 – стратегія оптимального розвитку : міжнародна науково-практична конференція. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2019. № 27. С. 5–12.
3. Захарченко В.І., Осипов В.М., Паларієв О.А. Кластерна форма територіально-виробничої організації : монографія. Рига : Baltija Publishing, 2019. 400 с.

REFERENCES:

1. Socio-economic development of the Ukrainian Black Sea coast: challenges and opportunities: monograph [Burkinsky B.V. etc.] ; NAS of Ukraine, Inst. market and econ.-ecol. research. Odessa: IPREED NASU, 2016. 808 p.
2. Osipov V., Gramatik A., Palariev A. Clustering in the context of inclusive development of regions. International scientific-practical conference "REGION-2019 – strategy of optimal development". Kharkiv. KhNU them. V.N. Karazina, № 27. 2019, pp. 5–12.
3. Zakharchenko V.I., Osipov V.M., Palariev O.A. Cluster form of territorial production organization: monograph. Riga : Baltija Publishing, 2019. 400 p.